

Blästad magasin – Ett flyttat halvt boningshus?

Författare: Joakim Johansson

Olika sägner och berättelser har sagt att Blästad magasin är en flyttad halv mangårdsbyggnad från Kassingstorps gård i Grebo socken. Senare undersökningar har visat att det med stor sannolikhet stämmer. Byggnaden bär på många byggnadstekniska bevis för att det är ett gammalt boningshus. Det är okänt när detta skulle ha skett. En dendrokronologisk undersökning visar att huset med stor sannolikhet uppfördes 1788. Magasinet finns markerat på en karta över Blästad 1818 och det mesta tyder på att flytten skedde kort efter att huset var nybyggt. Om det nu är ett flyttat hus?

Den kände arkitekten Ferdinand Boberg avbildade äldre bebyggelse i Sverige och av 10 byggnader i Linköpingstrakten ansåg han att magasinet vid Blästad var intressant.

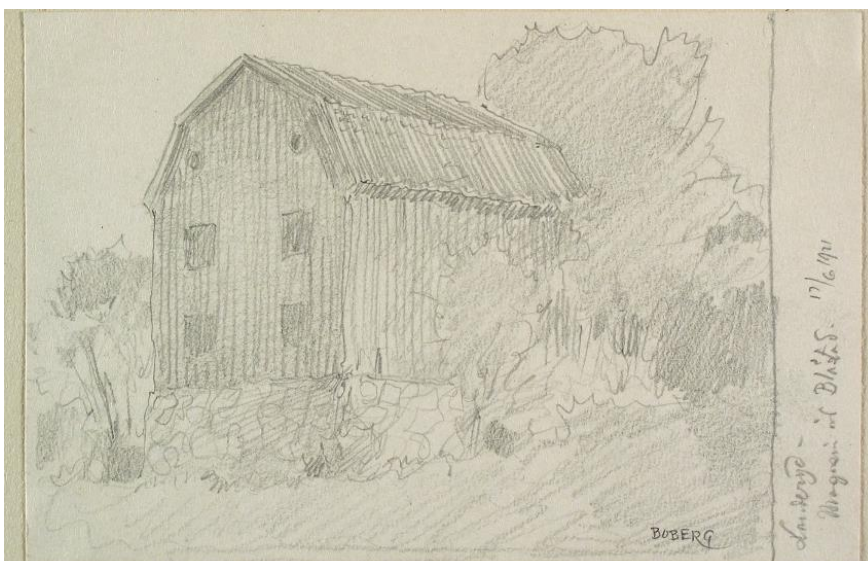

Bild 1. Magasin vid Blästad, Ferdinand Boberg, 1924. (Nordiska museet)

Den ståtliga, tre våningar höga, timrade byggnaden har fungerat som spannmålsmagasin vid Blästad gård. Magasinet står som ett landmärke i en slänt intill Vistvägen i södra Linköping på en rejäl stenfot som innehåller murade källarvalv. Den cykelväg som idag passerar direkt intill magasinets östra gavel är den gamla sträckningen av Vistvägen. Blästad låg i S:t Lars socken, men från 1960-talet tillhör gården Landeryds församling.

Linköpings kommun köpte Blästad gård på expropriation 1969. Ägarfamiljen Olai som bott på Blästad sedan 1916 fick behålla de gamla huvudbyggnaderna samt en del av parken. När bostadsbebyggelsen tillkom 1990 på Gryningsgatan bakom gården kom magasinet tillsammans med andra gamla gårdsbyggnader att tillhöra den nybildade bostadsrättsföreningen där.

2007 övertogs magasinet av Landeryds hembygdsförening som genom ett stort bidrag från Westman-Wernerska stiftelsen i Linköping kunde rusta upp byggnaden.

Bild 2. Blästad magasin till höger närmast Vistvägen. Till vänster om magasinet syns den äldre huvudbyggnaden från 1812. Den vita huvudbyggnaden uppfördes 1906. Den stora logen från 1917 brann ned 1992. Flygfoto 1960-70-tal (Torolf Nilzén, Blästad)

Sägner om flytten

Torolf Nilzén boende på Blästad gård och ingift i släkten Olai har i en uppsats försökt klarlägga vad som är riktigt i sägnerna kring magasinet¹.

Den sägen som återberättats inom familjerna Olai på Blästad och Bielke på Sturefors lyder:

"I början av 1700-talet, när Karl XII förde krig i Livland och nuvarande Polen, var det vanligt att männen som deltog, var tvungna att lämna fruar och barn hemma att sköta jordbruk och gården. Östergötland var inget undantag. Även här fanns det gott om ensamma kvinnor som skötte gården i sin makes frånvaro. En av dessa kvinnor var den rika köpmansdottern Christina Piper, född Törneflycht. När hennes man, statsrådet greve Carl Piper, år 1700 gick i fält med konungen blev hon ensam kvar att sköta de gårdar runt om i Sverige som fanns i familjens ägo. Bland gårdarna fanns Sturefors i Vists socken utanför Linköping. Christina Piper var en mycket handlingskraftig kvinna och hon beslöt i sin makes frånvaro, att ta tillfället i akt och köpa upp gårdar från andra ensamma kvinnor, som inte var lika driftiga som hon,

när deras män var borta. Under sina rundresor kom Christina till Kassingstorp i Grebo socken. Denna gård ägdes och beboddes av släkten Kagg, och även här var mannen i huset ute och stred under Karl XII. Christina Piper bestämde sig för att införliva Kassingstorp i sin och sin mans ägo. Detta motsatte sig dock fru Kagg å det bestämdaste. Hon ville inte alls låta grevinnan Piper köpa gården. Tiderna blev dock allt svårare. Missväxt drabbade hela landet och det var mycket svårt för fru Kagg att driva gården helt på egen hand. Grevinnan Piper fortsatte sina påtryckningar om att få köpa gården och efter en tid gav fru Kagg upp. Men trots att hon sålde gården vägrade hon dock att lämna sitt hem, därför lät hon dela manbyggnaden i två delar och flyttat den ena till sin syster som bodde på Blästad söder om Linköping."

Torolf har genom historiskt källmaterial kunnat klargöra att inget direkt släktskap finns mellan ägarna av Blästad, Kassingstorp och Sturefors. Carl Piper köpte dock Kassingstorp omkring år 1700, det året upprättades nämligen en [karta](#) över gården med honom som ägare.

Ingen annan släktkoppling har hittats, så den romantiska berättelsen om att inte kunna skiljas från sitt hus är därför sannolikt en skröna. Det senare även bevisat genom den dendrokronologiska undersökningen som gav ett senare årtal och som beskrivs längre ner i texten.

Bild 3. Blästad magasin med fönsterluckorna. Bakom panelen på långsidorna finns fler igensatta fönsterhål. Foto: Joakim Johansson, 2008.

Byggnaden berättar

Magasinet är uppfört av timmer i två våningar samt vindsvåning. Utvändigt är byggnaden brädfodrad, vilket den sannolikt varit så länge den stått vid Blästad. Invändigt syns många spännande detaljer som klart och tydligt visar att det är ett ursprungligt bostadshus. På västra gaveln mot vägen finns fyra fönsterhål med luckor, två på bottenvåningen och två på andra. På östra gaveln mot cykelbanan finns endast ett hål med lucka på andra våningen och på bottenvåningen finns entrédörren samt en överbyggnad över källartrappan. Invändigt syns flera fönsterhål som blivit igensatta, två per våning på varje långsida. På vindsvåningen finns ett igensatt fönsterhål i varje gavelspets. Totalt är det 15 stora fönsterhål. Stockarna som bär upp bjälklagen visar tydligt var mellanväggar funnits och hur rumsindelningen sett ut. Det syns även var dörröppningarna funnits mellan rummen. Dessutom finns urtag i bjälkarna som visar var en ursprunglig murstock stått. Även i takkonstruktionen syns spår efter en skorsten. Det har aldrig funnits någon murstock där byggnaden står nu. Källarvalven under byggnaden skulle aldrig hålla för en tung murstock. Alla tydliga spår visar att byggnaden monterats upp precis så som den plockats ned. Ytterligare detaljer är profilhyvlade takbjälkar och enstaka dekormålade bräder som återanvänts som takbräder i yttertaket.

Bild 4. Ett av de igensatta fönsterhålen i magasinet. Foto: Torolf Nilzén, 2006.

I ett brandförsäkringsprotokoll från 1834 redovisas Blästad gårds samtliga byggnader och deras inbördes läge mycket noggrant². Den röda mangårdsbyggnaden byggd 1812 noteras som No 1 i protokollet benämnd. "i 28 alnars afstånd från närmast belägne No 1... Spannmålsbod af Timmer i 3ne Våningar, rödfärgad under Tak af spån, 19 alnar lång, 14 Dito bred och 9 Dito hög i godt stånd utförd på 5½ alnars hög Stenfodt med en af Tegel hvälfd källare under med trädtrappa och 2ne Dörrar samt 2ne Lämmar till Svalan" Nere i källaren finns en yttre dörr och en dörr längre in i en mellanvägg, därav tvenne dörrar i protokollet. Överbygget över källartrappen är av senare karaktär, kanske 1900-tal. I panelen bakom överbygget syns spår efter en äldre lägre konstruktion över trappan, därav det som i protokollet kallas "2ne Lämmar till Svalan". Svale är en äldre benämning på just detta.

Bild 5. Reparation av källarnedgången med spår i magasinets panel efter en äldre lägre svale som varit inbyggd mot timmerstommen. Foto: Joakim Johansson, 2008.

Bild 6. Under tegeltaket finns det gamla spåntaket bevarat. Tjocka spåner likt kyrkspån som bär spår av att ursprungligen ha varit rödtjärat. Foto: Joakim Johansson, 2008.

Kartmaterial

Kartmaterialet från Kassingstorp och Blästad är begränsat. På en karta över Blästad från 1818 syns en byggnad på samma plats som magasinet ligger än idag med mått som stämmer för byggnaden. Vi kan således vara ganska säkra på att byggnaden fanns vid Blästad 1818.

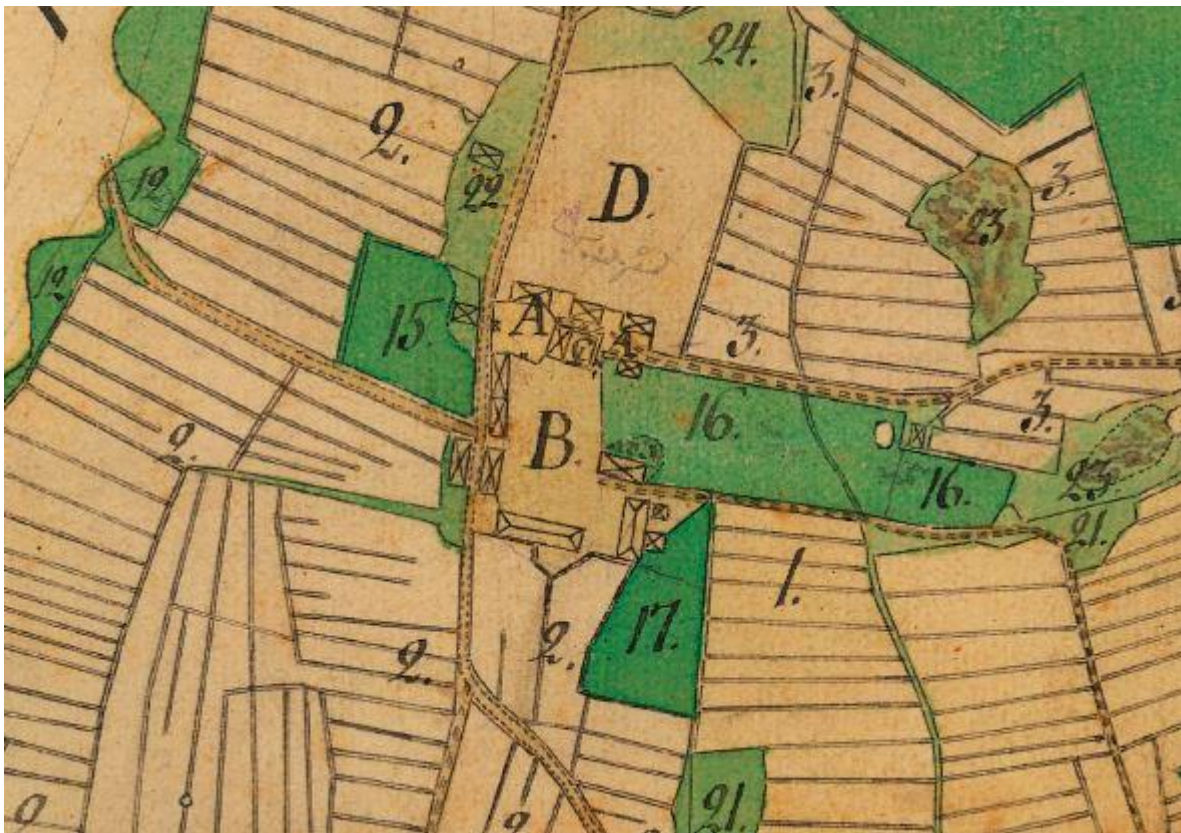

Bild 7. Karta över Blästad 1818, magasinet är markerat utmed gamla vistvägen, som numera är cykelbana, strax till höger om siffran 15. kopia ur Landeryds hembygdsförenings samlingar.

Dendrokronologi

Hösten 2010 lät hembygdsföreningen utföra en dendrokronologisk undersökning av magasinets timmerstockar. Dendrokronologi är en metod att datera trä med hjälp av årsringarna. Gunnar Peterson från Vikbolandet borrade fem prov på olika ställen i byggnaden. Med hjälp av ett hålborr togs borrhärdor på noga utvalda ställen där det gick att finna en kant på stocken som har yttersta årsringen under barken kvar, en sida av stocken som inte bearbetats av yxa, för att få fram årtalet då trädet fälldes. Proven skickades sedan till dendrokronologen Alf Braathen i Göteborg.

Tre av de fem resultaten visade att de fällts vid samma tid, år 1787. Ett prov visade 1762 och det sista 1782. De avvikande årtalen kan bero på flera saker. Eftersom tre av proven visar en samstämmighet så kan de avvikande proven möjligen ha blivit tagna från en bearbetad sida. För att kontrollera detta borde ytterligare prov utföras. Av denna datering är det dock möjligt att anta att byggnaden uppfördes 1788.

Takkonstruktionen med brutet tak stämmer även in i den tiden.

Den borrhärdorna som hade flest antal årsringar, 170 stycken, visade år 1613 som innersta årsring på provet.

Bild 8. Gunnar Peterson tar prov ur stockar i Blästad magasin. Foto: Joakim Johansson, 2010.

Bild 9. Torolf Nilzén och Sven-Olov Ericson vid Torpet Kassingstorp i Grebo socken, där Sven-Olovs morfar föddes. Foto: Joakim Johansson, 2007.

Stengrund vid Kassingstorp

Vid Kassingstorp i Grebo finns än idag (2018) ett gammalt torp och cirka 80 meter öster om torpet finns en stor stengrund. Grunden stämmer i bredd och är dubbelt så lång som magasinet, vilket stämmer in på sägnen om att det är ett halvt boningshus som har flyttats. I den första husförhörslängden för Grebo 1795-1800 nämns inte Kassingstorp. I nästa längd som börjar 1803 bor en skomakarfamilj i Kassingstorp från år 1805. Troligtvis uppfördes torpet av skomakaren kring denna tidpunkt. Eftersom ingen står som boende 1795-1800 och Kassingstorp inte ens nämns skulle det kunna betyda att inget bostadshus fanns på platsen. Skulle det vara bevis för att det stora huset som uppfördes 1788 flyttades efter bara ett par år? Kanske blev huset aldrig inflyttningsklart? Om det stod tomt efter uppförandet kanske det flyttades först en bit in på 1800-tals början.

Bild 10. Sven-Olov Ericson och Torolf Nilzén vid stengrunden efter Kassingstorp gård i Grebo socken. Foto: Joakim Johansson, 2007.

Blästad ägare

Ursprungligen bestod Blästad av tre gårdar; Storgården, Lillgården och Nedergården. 1786 köptes de två förstnämnda och 1790 även den sista av Mathias Strålenhjem bosatt på Nygatan i Linköping samt på Smedstad gård utanför Linköping. Han uppförde en ny stor mangårdsbyggnad på Smedstad på 1780-talet³. Efter hans död 1800 drev dottern Charlotta Frisendorff vidare gårdarna och lät 1812 uppföra den mangårdsbyggnad som ännu finns kvar vid Blästad. Både far och dotter var således drivna i uppförandet av hus och det var någon gång under deras tid som magasinet flyttades.

Andra alternativ

Skulle byggnaden kunna ha uppförts direkt vid Blästad med det nyfällda stockarna 1788? Det är mycket osannolikt eftersom det inte funnits anledning till att ha mellanväggar med dörrar eller murstock i ett magasin. Tidigare nämnda detaljer talar alla för att det varit ett boningshus. Byggnaden antecknas som spannmålsbod vid Blästad i ett brandförsäkringsprotokoll från 1834 och källarvalvet under är för svagt för att bära en murstock. Sägner om flytten stämmer med byggnaden och stengrunden vid Kassingtorp. Det enda som talar emot en flytt är att ingen märkning har hittats på stockarna. De borde ha märkts vid nedmonteringen för att få hop detta stora pussel igen.

Bild 11. Landeryds hembyggsförening renoverar Blästad magasin med bidrag från Westman-Wernerska stiftelsen. Foto: Joakim Johansson, 2008.

Ett halvt hus?

Om man flyttar ett halvt boningshus så är det ju bara en gavelvägg som följer med och det saknas en där huset kapas. Den västra gaveln mot nya Vistvägen känns tydligt ursprunglig med fönster. Om den östra gaveln mot cykelbanan hade varit husets originalgavel som flyttats med och huset således kortats av, så borde även östra gaveln ha haft lika många fönster som den västra, eller? Samtidigt, varför är gavelpetsarna på vindsvåningen likstämmiga med var sitt stort fönster.

Längst ner på östra gaveln återfanns ett igensatt dörrhål bakom panelen vid reparationen 2008. Ett dörrhål motsvarande byggnadens ingång, fast på andra sidan av källarnedgången. Kanske var den nuvarande östra gavelväggen en mellanvägg i det ursprungliga huset och dörrhålen ledde in i andra delen av huset. Men varför då bara ett fönsterhål på andra våningen och inga dörrhål?

Att timmerstommen varit rödfärgad utvändigt visade sig vid lagning av panelbräderna 2008. Knutarna är inklädda med tjärade knutbräder. Vid byte av knutbräda visade det sig att insidan av knutarna inte var rödfärgade. Det skulle kunna betyda att huset var rödfärgat före flytten. En möjlighet är att när huset sedan kapades i längd, gaveln flyttades in och magasinet kläddes med panel så blev denna sida av knutarna aldrig målade, eftersom de tidigare varit insida på huset när stockarna var längre.

Bild 12. Timmerväggarna är rödfärgade utvändigt, men inte denna sida av knutarna. Foto: Joakim Johansson, 2008.

Många frågor

Flytten skedde inte under tidigt 1700-tal som sägner sa, utan någon gång mellan 1788 och 1818. Det kan vid en första anblick tyckas märkligt att en byggnad uppförd 1788 flyttas så omgående. Men vid närmare eftertanke är det ju mer logiskt att flytta en byggnad med nytt virke, än att flytta en gammal fallfärdig. Varför lät dåvarande greven på Sturefors uppföra en så stor ny byggnad vid Kassingstorp 1788? Varför såldes huset för flytt några år senare? Vart tog den andra halvan vägen? Om byggnaden hade uppförts vid Blästad 1788, varför då så många spår av boningshus och dessa sägner? Vad tror Du?

Slutsats

Att Blästad magasin är ett flyttat halvt boningshus från Kassingstorp känns trots några frågetecken självklart för mig. Att byggnaden uppfördes vid Kassingstorp 1788 är troligt, ytterligare dendro-undersökning kan säkerställa detta. Det svåraste har varit att få fram ett årtal när flytten skedde, dock avgränsat till perioden 1788-1818.

Bild 13. Blästad från Haningeleden. Foto: Hans hansson, våren 1977.

Morfars sägen

Min morfar Sven-Olov Ericson berättade flera gånger för mig när vi passerade magasinet vad han hört av sin mor Märta att hans morfar Carl Anders Carlsson varit med och flyttat huset.

Sven-Olov: "Min mor berättade alltid om att morfar var med och flyttade magasinet från Kassingstorp. Det skedde vintertid och det tog en hel dag att dra ett lass stockar med häst och släde den långa vägen från Kassingstorp till Blästad. Hon berättade att det var ett bostadshus. Hon berättade även att de första branta backarna på landsvägen mot Sturefors från Kassingstorp fick ett namn, vilket jag nu glömt, men det var något likt flåsbacken eller stånkabackarna"

Att min morfars morfar Carl Anders skulle ha varit med är uteslutet. Han föddes 1859 långt efter att magasinet redan fanns vid Blästad. Däremot föddes han i torpet Kassingstorp i Grebo. Hans morfar vagnmakaren Anders Jönsson och mormor Sofia Svensdotter kom till Kassingstorp och blev torpare 1833. Slakten lämnade inte Kassingstorp förrän 1914. Den enkla (tråkiga) förklaringen skulle kunna vara att historien förvanskats genom muntlig tradition, i och med att Carl Anders kom från samma plats som magasinet. Historien om flytten kan ha levt kvar inom slakten eftersom de bodde så länge vid Kassingstorp.

Ändå kan man fundera över varför Märtas berättelse var så detaljerad om själva flyttningen? Slakten fanns i Grebotrakten redan på 1700-talet, kanske var en ännu äldre släkting med vid flytten. Historien har i vilket fall berättats vidare för att påvisa att slakten minsann var med i detta stora projekt att flytta en byggnad från Kassingstorp till Blästad. (Tråkigt då med en historiker i slakten som letar källor...)

Även om morfars sägen om släktdeltagande är oklar så är det lite extra roligt för mig ändå med andra anknytningar till Blästad. Min morfars morfars farfars morfar Lars Jonsson föddes vid Blästad 1738. Han och hans bror ägde sedan Blästad nedergård 1782–1790. De efterträddes av Strålenhjem.

Min morfars mormors mor Maja Wållberg föddes vid Blästad 1821. Hennes far Carl Wållberg var trädgårdsmästare på Blästad 1818–1835. Majas bror var därefter trädgårdsmästare till 1853. Trädgårdsmästarna fyllde säkert magasinets källare med sin skörd. Även min farfars mor var piga vid Blästad 1900-1901. Spännande är att tänka att i allafall trädgårdsmästarfamiljen varit verksamma vid magasinet och att jag har anknytning till båda Kassingtorp och Blästad.

Bild 14. Magasinet ligger intill cykelvägen som är den ursprungliga sträckningen av Vistvägen. Foto Joakim Johansson, 2008.

Fotnot

^{1, 2)} *Magasinet på Blästad – sägner och fakta. Lokalhistorisk uppsats, Torolf Nilzén 2007*

³⁾ *Gunnar Elfström, tidningsartikel om Smedstad i Östgöta Correspondenten 2016-01-09*